

משנת
תנאים

משנה ותוספתא
מגילה

מוגהות ומנוקדות על פי כתבי יד

משנת תנאים

משנה מסכת מגילה

על פי כתב יד קויפמן

ועליה

התוספתא

היא משנת רבי חייא

מוגהות ומנוקדות בידי הרב דן בארי

סידר והוציא לאור

דוד ברוקנר

מהדורה פנימית

© כל הזכויות על הוצאה זו שמורות למוציא לאור

ניתן לצלם, להעתיק ולהפיץ בכל דרך שהיא, שלא למטרות רווח

הזכויות על הטקסט המנוקד של המשנה והתוספתא שייכות לרב דן בארי,
ומותר לעשות בו שימוש בכפוף לגילוי דעתו המופיע במרשתת.

עימוד: שמעון בן-שחר

עיצוב כריכה: שולמית פיניש

תמונת כתב יד קויפמן על מסכת מגילה מתוך האתר <http://kaufmann.mtak.hu>

לפניות בענייני תוכן אפשר ליצור קשר בטלפון 050-5660061,

או בדוא"ל dtbrukner@gmail.com

נתניה, תשע"ח

פתיחה

מוגשת בזאת מסכת מגילה בחיבור התוספתא על המשניות. בסידור המסכת נוספו מעט הערות שוליים, בעיקר לציון הגהות הגר"א על הנוסח. הגר"א דקדק בלשון התוספתא והגיה רבות בחסרות ויתרות, בהוספת או בגריעת אותיות השימוש ובשינוי קל של סדר המילים, ובמהדורה זו ציינתי רק להגהותיו שיש בהן שינוי משמעותי של נוסח התוספתא כפי הניכר לעין הקורא הפשוט. אגב כך מצוינות המקבילות בתלמודים שעליהן הסתמך הגאון, ואפשר להשתמש בציונים אלה גם כסימני דרך אל סוגיות התלמוד הדנות בדברי התוספתא. כן נוספו מעט הערות להבהרת קשיים העשויים לעלות בקריאה פשוטה – גם הן, על פי רוב, באמצעות סימון אל לשון הסוגיות התלמודיות. אין מטרת המהדורה לאפשר לימוד ברור ומעמיק, אלא לסדר את דברי התוספתא בצורה בהירה וקולחת לפני הקורא-הלומד בהתאמה מרבית אל המשניות, כדי להכירה וכדי לסייע בשילובה על סדר לימוד המשניות והתלמוד.

ללימוד והעמקה בתוספתא ראוי לילך בכמה דרכים:
הראשונה, היא לימוד מעט מפרשי התוספתא המסודרים עליה בסוף מהדורת התלמוד הבבלי.

השנייה, היא התחקות בתלמודים אחר אזכורי התוספתא, ועיון בדבריהם ובפירושים שעליהם שם. עיון זה יכול להיעשות בעזרת הציונים המופיעים ב'מצפה שמואל' על התוספתא, הנדפס במהדורתה שבגמרות.
השלישית, היא עיון בחיבורי האחרונים בני הדור הקודם, ובפרט 'תוספת ראשונים' (חלק א – זרעים מועד) ו'תוספתא כפשוטה' (חלק ה – מועד ג) לר"ש ליברמן, ו'חזון יחזקאל' לר"י אברמסקי. חיבורים אלה זמינים לכל דורש באתר האינטרנט של מכון הלכה ברורה (halachabrura.org).

נוסח המשנה והתוספתא תוקן על ידי הרב דן בארי על פי כתב יד קויפמן (למשנה, מן המאה ה-11 לסה"נ) וכתב יד וינה (לתוספתא, מן המאה ה-14 לסה"נ). מהדורת התוספתא תוקנה גם על פי הערותיו של ר"ש ליברמן. אין מדובר במהדורה מדעית, וייתכנו שינויים קלים מן המקור עקב טעמים שונים.

אני מודה לרב דן על כל הטובה שתיקן והניח לפנינו, וכן לחברי ולמוריי בעבודתי הנוכחית שהאירו את עיניי בדרכי לימוד המשניות.

תודה לאנשי המקצוע שעשו בהתקנת החוברת: לשמעון המקים את עמודיה, ולשולמית על השער שעיצבה בחכמת לבה, "כדי שיראו העם את מלאכתך שהיא נאה".

ברקע ההתעוררות להוצאת החוברות על התוספתא ניצב זיכרון דמותו היקרה מאוד של אחי, יהודה מאיר, שעסק בתורה ובמשנה בשקידה ובאהבה. גם חוברת זו מוקדשת לעילוי נשמתו.

עוד אציב כאן יד ושם לסבי וסבתי מצד אבי, דב-בעריש וביילא-ברטה ברוקנר, שימי השנה לפטירתם חלים בחודש זה. איננו יכולים לדעת ולהעריך אל נכון את רוב התלאות שמצאו אותם בימי חייהם, שצרפו את אמונתם ואת תמימותם כצרוף כסף. מי שאין שכחה לפני כסא כבודו הוא לכדו יודע, יזכור חסדי אבות ויביא גואל לבני בניהם.

אני תפילה שחוברת זו תוסיף ללומדים, ותרבה אורה של תורה.

יהי רצון שיהיה החודש הזה כ"חדש אשר נהפך להם מגון לשמחה ומאבל ליום טוב" (אסתר ט, כב), לגאולה קרובה ושלמה, עד דלא ידע וחי לעולם באור פני מלך חיים.

תְּשׁוּעַתֶּם הִייתָ לְנִצָּחַ, וְתִקְוַתְּם בְּכֹל דּוֹר וָדוֹר.
לְהוֹדִיעַ שְׂכָל קַיִיף לֹא יִבְשׁוּ, וְלֹא יִפְלְמוּ לְנִצָּחַ כָּל הַחוֹסִים בָּךְ.

דוד ברוקנר

אדר תשע"ח

מסכת מגילה

פרק א

משנה א

מגלה נקראת

באחד עשר, בשנים עשר, בשלשה עשר,

בארבעה עשר, בחמשה עשר,

לא פחות ולא יתר.

כרכים המקפים חומה מימות יהושע בן נון, קורים בחמשה עשר.

כפרים ועירות גדולות קורים בארבעה עשר.

אלא שהכפרים מקדימים ליום הכניסה.

שמקפת חומה מימות יהושע בן נון?

אלא (אסתר ט, כח):

”משפחה ומשפחה, מדינה ומדינה

ועיר ועיר”,

הסמוכין לכרך ונראין עמו,

הרי הן כיוצא בו.¹

[א, א] כרכים המקפין חומה

מימות יהושע בן נון,

קורין בחמשה עשר.

רבי יהושע בן קרחה אומר:

מימות אחשורוש.

אמר רבי יוסה בן יהודה:

היכן מצינו לשושן הבירה,

1. בבלי ב ע"ב: "בשלמא לתנא דידן... 'מדינה ומדינה' לחלק בין מוקפין חומה מימות יהושע בן נון למוקפת חומה מימות אחשורוש, 'עיר ועיר' נמי – לחלק בין שושן לשאר עיירות. אלא לרבי יהושע בן קרחה, בשלמא 'מדינה ומדינה' לחלק בין שושן לשאר עיירות, אלא 'עיר ועיר' למאי אתא? ...אלא, קרא לדרשה הוא דאתא... דאמר רבי יהושע בן לוי: כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך".

משנה ב

כיצד?

הל להיות יום ארבעה עשר בשני,

כפרים ועירות גדולות קורים בו ביום, ומקפות חומה למחר.

הל להיות בשלישי או ברביעי,

כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועירות גדולות קורין בו ביום, ומקפות חומה למחר.

הל להיות בחמישי,

כפרים ועירות גדולות קורין בו ביום, ומקפות חומה למחר.

הל להיות ערב שבת,

כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועירות גדולות ומקפות חומה קורין בו ביום.

הל להיות בשבת,

כפרים ועירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה, ומקפות חומה למחר.

הל להיות אחר שבת,

כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועירות גדולות קורים בו ביום, ומקפות חומה למחר.

[א, ב] היוצאין בשירא ומפרשין בספינה,

הל להיות בשבת,

קורין בארבעה עשר.

כפרים מקדימין ליום הכניסה,

הל להיות בערב שבת,

ועירות גדולות קורין בערב שבת,

כרכין המקפין חומה מקדימין ליום הכניסה,

ומקפין חומה לאחר שבת.

ועירות גדולות בו ביום.

רבי אומר:

רבי יוסה אומר:

אומר אני,

אומר אני שלא יקדמו בני כרכין לבני עירות,²

הואיל ונדחו עירות גדולות ממקומן,

אבל קורין עמהן בו ביום.

ידחו ליום הכניסה.

2. הגר"א הגיה על פי נוסח הבבלי ד ע"ב: "אין מוקפין קודמין לעיירות, אלא אלו ואלו קורין בו ביום".

משנה ג

אִי זוּ הִיא עִיר גְּדוּלָה? כָּל שֵׁשׁ בָּה עֶשְׂרֵה בּוֹטְלִים.
 פְּחוּת מִכֶּן, הָרִי זֶה כֶּפֶר.
 בְּאֵלוֹ אָמְרוּ: מְקַדְּמִין וְלֹא מֵאַחֲרָיו.
 אֲבָל זָמַן עֲצֵי כֹהֲנִים, וְתִשְׁעָה בָּאֵב, וְחִגְיָה, וְהִקְהֵל,
 מֵאַחֲרֵים וְלֹא מְקַדְּמִים.
 מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ מְקַדְּמִים וְלֹא מֵאַחֲרֵים,
 מֵתָרִים בְּסֶפֶד וּבִתְעֵנִית וּמִתְנֹת לְאֲבִיוֹנִים.
 אָמַר רַבִּי יְהוּדָה:
 אֵימָתִי? מְקוֹם שְׁנֹכְנָסִים בְּשָׁנִי וּבַחֲמִישִׁי;
 אֲבָל מְקוֹם שֶׁאֵין נִכְנָסִים לֹא בְּשָׁנִי וְלֹא בַחֲמִישִׁי, קוֹרִין אוֹתָהּ בְּזִמְנָהּ.

[א, ג] אָמַר רַבִּי יוֹסֵה:³
 אֵימָתִי? בְּמְקוֹם שְׁנֹכְנָסִין בְּשָׁנִי וּבַחֲמִישִׁי,
 אֲבָל מְקוֹם שֶׁאֵין נִכְנָסִין
 לֹא בְּשָׁנִי וְלֹא בַחֲמִישִׁי,
 הוֹאִיל וּמִסְתַּכְּנִין בָּהּ,
 אֵל יִסְתַּכְּנוּ בָּהּ אֲלֵא בְּזִמְנָהּ.
 קוֹרִין אֶת הַמְּגִלָּה, וְגוֹבֵין וּמְחַלְקִין בּוּ בְיוֹם,
 שֶׁאֵין עֵינֵיהֶם שְׁלֻעֲנִיִּים נְשׂוֹאוֹת
 אֲלֵא לְיוֹם מְקַרָּא מְגִלָּה,
 שֶׁנֶּאֱמַר (אֶסְתֵּר ט, כח):
 "וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים
 בְּכָל דּוֹר וָדוֹר",
 וְעוֹד, לְקַיֵּם אֶת הַשְּׂמִחָה בְּזִמְנָהּ.

[א, ד] מְקַרָּא מְגִלָּה וְתִרְוַמַת שְׁקָלִים,
 מְקַדְּמִין וְלֹא מֵאַחֲרָיו.
 סֶפֶק מִיֵּלֶה זָמַן עֲצֵי הַכֹּהֲנִים,
 תִּשְׁעָה בָּאֵב, חִגְיָה וְהִקְהֵל,
 מֵאַחֲרָיו וְלֹא מְקַדְּמִין.
 אָף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ 'מְקַדְּמִין וְלֹא מֵאַחֲרָיו',
 [א, ה] מְגִבִּית פּוֹרִים לְפוֹרִים,
 וּמְגִבִּית הָעִיר לְאוֹתָהּ הָעִיר.
 אֵין מְדַקְדְּקִין בְּמְגִבִּית פּוֹרִים,
 אֲבָל לוֹקְחִין אֶת הָעֲגָלִים,
 וְשׁוֹחֲטִין וְאוֹכְלִין אוֹתָן,

3. בכל הנוסחאות הגרסה "רבי יהודה". והגר"א הגיה כפי הבבלי ב ע"א: "אמר רבי יהודה, אימתי? בזמן השנים כתיקנו וישראל שרויין על אדמתן, אבל בזמן הזה הואיל ומסתכלים בה אין קורים אותה אלא בזמנה". ובבבלי שם ע"א-ב: "רב אשי קשיא ליה דרבי יהודה [שבמשנה] אדרבי יהודה [שבברייתא], ומוקים לה לברייתא כרבי יוסי בר יהודה".

כלים, אל יקח בהן פרות,
 מפני שגונב דעת מלנה.
 רבי שמעון בן לעזר אומר משם רבי מאיר:
 הלונה מעות מחברו לקח בהן חלוק,
 אל יקח בהן טלת;
 טלת, אל יקח בהן חלוק,
 מפני שגונב דעת מלנה.

והמותר, אל יפל לכיס של צדקה.
 רבי ליעזר אומר:
 מגבית פורים,
 אל יעשה ממנו עני רצועה לסנדלו.⁴
 רבי מאיר אומר:
 הלונה מעות מחברו⁵ לקח בהן פרות,
 אל יקח בהן כלים,

4. הגר"א הגיה על פי הבבלי בבא מציעא ע"ב (ושם קו ע"ב): "רבי אליעזר אומר: מגבת פורים לפורים. ואין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו אלא אם כן התנה במעמד אנשי העיר, דברי רבי יעקב שאמר משום רבי מאיר. ורבן שמעון בן גמליאל מיקל".
5. הגר"א הגיה בדברי רבי מאיר על פי הבבלי בבא מציעא שם: "הנותן דינר לעני לא יקח וכו' מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית". וכן להלן בדברי רבי שמעון בן אלעזר משמו.

משנה ד

קראו את המגלה באדר הראשון, נתעברה השנה, קורים אותה באדר השני.
אין בין אדר הראשון לאדר השני, אלא קריאת מגלה ומתנות לאביונים.

[א, ו] קראו את המגלה באדר הראשון,
ונתעברה השנה,
צריכין לקרותה באדר השני,
שכל מצוות שנוהגות באדר השני,
אין נוהגות באדר הראשון.⁶
רבי לעזר בי רבי יוסה אומר,
משם רבי זכריה בן הקצב:
אין צריכין לקרותה באדר השני,
שכל מצוות שנוהגות באדר השני,
נוהגות באדר הראשון.

רבן שמעון בן גמליאל אומר משם רבי יוסה:
צריכין לקרותה באדר השני,
שכל מצוות שנוהגות באדר השני,
אין נוהגות באדר הראשון,
חוץ מספד ותענית, שנוהגין בזה ובזה.⁷
שטרות שבזה ושכנה,
כותבין אדר, ואדר שני נכתב 'תנין'.
רבי יהודה אומר:
אדר שני נכתב 'תיו'.⁸

משנה ה

אין בין יום טוב לשבת אלא אכל נפש בלבד.
אין בין שבת ליום הכפורים, אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהקרת.

[א, ז] אין בין יום טוב לשבת,
אלא אכל נפש בלבד.
רבי יהודה אומר:
אף מכשירי אכל נפש.
רבי נחוניא בן הקנה אומר:
יום הכפורים הרי הוא כשבת לתשלומין.⁹

6. הגר"א הגיה על פי הבבלי ו ע"ב: "שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגילה".

7. הגר"א הגיה על פי הבבלי שם: "ושוין בהספד ובתענית שאסורין בזה ובזה".

8. שאין צריך לכתוב את כל המילה "תניין", אלא די שיציין "ת".

9. הגר"א הגיה על פי הבבלי ז ע"ב: "רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין.

מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין, אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין".

משנה ז

אין בין המדר הנזיה מחברו ולמדר ממנו מאכל,
 אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אכל נפש.
 אין בין נדרים לנדבות,
 אלא שהנדרים חייבים באחריותן, ונדבות אינן חייבים באחריותן.

משנה ז

אין בין זב הרואה שתי ראיות לרואה שלוש, אלא קרבן.
 אין בין מצרע מסגר למצרע מחלט, אלא פריעה ופרימה.
 אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט, אלא תגלחת וצפרים.

<p>נזיר מגלח עליו, וחיבין על טמאת מקדש וקדשיו. דם תבוסה, אין נזיר מגלח עליו, ואין חיבין על טמאת מקדש וקדשיו.</p>	<p>[א, ח] אין בין שלש תעניות שניות לשבע אחרונות, אלא תרועה ונעילת חניות בלבד. אין בין המדר הנזיה מחברו סתם למדר הימנו מאכל, אלא דריסת הרגל, וכלים שאין עושין בהן אכל נפש.</p>
<p>[א, יא] אין בין כזית מן המת למת, אלא כזית מן המת פתחו בטפח, והמת פתחו בארבעה טפחים.</p>	<p>[א, טו] אין בין נזיר סתם לנזיר שלשים, אלא שהנזיר סתם מגלח יום שלשים ואחד, ואם גלח יום שלשים - יצא. נזיר שלשים, יגלח ליום שלשים ואחד, ואם גלח ביום שלשים - לא יצא. וזהו וזה, מצותן לגלח ליום שלשים ואחד.</p>
<p>[א, יב] אין בין כזית מן המת לעצם כשעורה, אלא טמאת אהל בלבד. [א, יג] אין בין אבר מן המת לאבר מן החי, אלא שאבר מן המת, הבשר הפורש ממנו טמא, ואבר מן החי,</p>	<p>[א, יז] אין בין דם המת לדם תבוסה,¹⁰ אלא שדם המת,</p>

¹⁰ שיצא חלקו מחיים וחלקו לאחר מיתה, ומטמא מדברי סופרים. ראו נזיר פ"ז מ"ד, אהלות פ"ג מ"ה, תוספתא אהלות פ"ד הי"ב (צוקרמאנדל), וברמב"ם הלכות טומאת מת פ"ב הי"ג.

אין בין נדה לשומרת יום כנגד יום,
אלא ספירת שבעה בלבד.

[א, 70] אין בין בית המסגר לבית המקלט,
אלא שבית המסגר מטמא מתוכו,
והמקלט מתוכו ומאחוריו.
זה וזה מטמין בביאה.
אבנים שיש בהן נגע מטמות מאחוריהן.

אין בין נדרים לנדבות,
אלא שהמקדיש נדרים לכדק הבית ואבדו -
חייב באחרייתו,
נדבות - אין משלם אלא טובת הנאתן בלבד.

הבשר הפורש ממנו טהור.¹¹

[א, 71] אין בין זב הרואה שתי ראיות
לרואה שלש,
אלא קרבן.
אין בין זב לזבה,
אלא שהזב טעון ביאת מים חיים,
וזבה אינה טעונה ביאת מים חיים.

[א, 100] אין בין זבה לנדה,
אלא קרבן.
אין בין זבה ליולדת,
אלא הבאת קרבן.

משנה ח

אין בין ספרים לתפלים ומזוזות,
אלא שהספרים נכתבים בכל לשון, ותפלים ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית.
רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוגית.

משנה ט

אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרבה בגדים, אלא פר הבא על כל המצוות.
אין בין כהן משמש לכהן שעבר, אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה.

משנה י

אין בין במה גדולה לבמה קטנה, אלא פסחים.
זה הכלל: כל שהוא נדר ונדב, קרב בבמה, וכל שאינו לא נדר ולא נדב, אינו קרב
בבמה.

משנה יא

אין בין שילה לירושלים,
אלא שבשילה אוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה,
ובירושלים לפנים מן החומה.
וכאן וכאן, קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים.
קדשת שילה יש אחריה הטר, וקדשת ירושלים אין אחריה הטר.

[א, יח] אין בין כהן משוח בשמן המשחה
המשמש, לכהן משיח שעבר,
אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה.
אין בין מרבה בגדים משמש
למרבה בגדים שעבר,
אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה.

[א, יט] אין בין כהן משוח משמש

[א, יז] אין בין במת יחיד לבמת צבור,
אלא כל שגדר ונדב קרב בבמת יחיד
כל שאין נדר ונדב קרב בבמת צבור.
אין בין שילה לירושלים,
אלא שבשילה,
בגין אבנים מלמטה, ויריעות מלמעלה,
וירושלים,
בגין אבנים מלמטה, ותקרה מלמעלה.

לְכֹהֵן מְשֻׁחַ שְׁעֵבֶר ,
אֲלֵא פֶר יוֹם הַכִּפּוּרִים וְעִשִׂירֵית הָאִיפָה .

[א, כא] אֵין בֵּין כֹּהֵן מְשֻׁחַ מְשֻׁמֵּשׁ
לְכֹהֵן מְרַבָּה בְּגָדִים שְׁעֵבֶר ,
אֲלֵא פֶר יוֹם הַכִּפּוּרִים וְעִשִׂירֵית הָאִיפָה ,
וּפֶר הַבָּא עַל הַמְצוּוֹת .

לְמַרְבָּה בְּגָדִים מְשֻׁמֵּשׁ ,
אֲלֵא פֶר הַבָּא עַל הַמְצוּוֹת .
אֵין בֵּין כֹּהֵן מְשֻׁחַ שְׁעֵבֶר
לְמַרְבָּה בְּגָדִים שְׁעֵבֶר ,
אֲלֵא פֶר הַבָּא עַל הַמְצוּוֹת .

[א, כ] אֵין בֵּין כֹּהֵן מְרַבָּה בְּגָדִים מְשֻׁמֵּשׁ

פרק ב

משנה א

הקורא את המגלה למפריע, לא יצא.
 קראת על פה, קראת תרגום, בכל לשון, לא יצא.
 אבל קורים ללעוזות בלעז. והלעוז ששמע אשורית, יצא.

משנה ב

קראת סרוגים, נתנמנם, יצא.
 היה כותבה ודורשה ומגיה, אם פון לבו, יצא; ואם לאו, לא יצא.
 היתה כתובה בסם ובסקרא, בקומוס ובקלקנתוס, על הנזיר ועל הדפתרא, לא יצא,
 עד שתהא כתובה אשורית על הספר בדיו.

[ב, א] הקורא את המגלה למפריע, לא יצא.	וכן בהלל, וכן בתפלה, וכן בקרית שמע.
[ב, ב] הקורא את המגלה, טעה והשמיט בה פסוק, לא יחזר ויקרא אותו הפסוק בפני עצמו, אלא מתחיל מאותו הפסוק וגומר עד סוף.	[ב, ד] קראת בלילה, לא יצא ידי חובתו. אמר רבי יוסי: מעשה ברבי יוחנן בן נורי, שקראת בצפורי בלילה. אמר לו: אין שעת סכנה ראיה.
[ב, ג] נכנס לבית הכנסת ומצאן שקראו חציה, וגמר עמהן, לא יחזר ויקרא מראשה ועד אותו מקום, אלא מתחיל מראשה וגומר עד סוף.	[ב, ה] קראת על פה, לא יצא ידי חובתו. אמר רבי שמעון בן לעזר: ¹² מעשה ברבי מאיר, שהלך לאסיא לעבר את השנה, ולא מצא שם מגלה כתבה עברית. כתבה מפיו, וחזר וקראת מתוכה. קראת בין עומד, בין יושב, בין מטה,

12. יש שגרסו "רשב"א", ופירושו "רבי שמעון בן אלעזר", וכן הגרסה בבבלי יח ע"ב. ובנוסף שלפנינו ראשי התיבות הן "רשב"ל". אמנם בהגהות הגר"א על התוספתא בדפוס שלפנינו מגיה מ"רשב"א" ל"ר"ש בן לקיש", וצ"ע.

כיון שגמרה, נתנה לאחר וברך עליה.

[ב, ו] קראה בלעז,

הלעזות יוצאין ידי חובתן.

קראה אשורית,

שומעין ושואין שומעין יוצאין ידי חובתן.

לעולם אין יוצאין ידי חובתן,

עד שתהא כתובה אשורית,

בלשון עברי, על הספר, בדיו.

בין שהעמיד לה תרגמן,

בין שברך לפניה, ובין שברך לאחריה,

לאחריה, ולא ברך לפניה,

לא ברך לא לפניה ולא לאחריה,

יצא.

אמר רבי שמעון בן לעזר:

מעשה ברבי מאיר,

שקראה בבית הכנסת בטבעון מישב,

והיו בני הכנסת יושבין.

משנה ג

בן עיר שֶהֵלֵךְ לְכַרְךָ, וּבֶן כֶּרֶךְ שֶהֵלֵךְ לְעִיר,
 אִם עֵתִיד לְחַזֹּר לְמִקְוָמוֹ, קוֹרֵא בְּמִקְוָמוֹ, וְאִם לֹא, קוֹרֵא עִמָּהֶן.
 וּמֵהֵיכָן קוֹרֵא אָדָם אֶת הַמַּגְלָה, יוֹצֵא בָּהּ יָדַי חוֹבְתָו?
 רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּלָה.
 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִ"אִישׁ יְהוּדִי".
 רַבִּי יוֹסֵה אוֹמֵר: מִ"אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה".

משנה ד

הַכֹּל כְּשֵׁרִים לְקִרְוֵא אֶת הַמַּגְלָה, חוּץ מִחֶרֶשׁ, שׁוֹטָה וְקָטָן.
 רַבִּי יְהוּדָה מְכַשֵּׁר בְּקָטָן.
 אֵין קוֹרֵין אֶת הַמַּגְלָה, וְלֹא מוֹלִים, וְלֹא טוֹבְלִים, וְלֹא מִזִּים,
 וְכֵן שׁוֹמְרֵת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם לֹא תִטְבַּל,
 עַד שֶׁתִּגַּץ הַחֲמָה.
 וְכֹלָם שְׁעָשׂוּ מִשְׁעָלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר, כְּשֵׁר.

וְאֵינוֹ מוֹצִיא אֶת שְׁאֵינוֹ מִיָּנוּ. טוֹמְטוֹם אֵינוֹ מוֹצִיא לֹא אֶת מִיָּנוֹ וְלֹא אֶת שְׁאֵינוֹ מִיָּנוּ. נָשִׁים וְעֶבְדִים וְקִטְנִים פְּטוּרִין, וְאֵין מוֹצִיאִין אֶת הַרְבִּים יָדַי חוֹבְתָן.	[ב, ז] הַכֹּל חֲזָבִין בְּקִרְיַת מַגְלָה, כְּהֻנִּים, לְוִיִּם, וְיִשְׂרָאֵל, גֵּרִים, וְעֶבְדִים מִשְׁחֶרְרִין, חֲלָלִים, נְתִינִים, וּמִמְזוּרִים, סְרִיס אָדָם, סְרִיס חֲמָה, פְּצוּעַ דָּכָא, וְכִרּוֹת שְׁפִכָה, כְּלָן חֲזָבִין, וּמוֹצִיאִין אֶת הַרְבִּים יָדַי חוֹבְתָן. טוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוּגִינוֹס חֲזָבִין, וְאֵין מוֹצִיאִין אֶת הַרְבִּים יָדַי חוֹבְתָן. אֲנְדְּרוּגִינוֹס מוֹצִיא אֶת מִיָּנוּ,
[ב, ח] אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: קָטָן הָיִיתִי, וְקִרְיַתִּיהָ לְפָנַי רַבִּי טַרְפוֹן בְּלוֹד, וְקָבְלָנִי. ¹³	

13. הגר"א הגיה על פי הבבלי כ ע"א: "וקריתיה למעלה מרבי טרפון וקנים בלוד, וקלסני. אמרו לו: אין מביאין ראייה מן הקטן" (ובירושלמי פ"ב ה"ה גרסו בתשובת חכמים: "קטן הייתה, ואין עידות לקטן"). המילה "וקלסני" אינה בבבלי ובירושלמי (שאף לא גרסו "וקבלני" כגרסתנו), ומופיעה בגרסת דפוס התוספתא, אמנם ר"ש ליברמן בתוספ"כ כתב שאין לה קיום, עיי"ש.

אמר רבי: קטן הייתי, וקריתיה לפני רבי יהודה באושה, דברי רבי מאיר. וקרו שם זקנים, ולא אמר אחד מהן דבר. אמרו לו: אין מביאין ראיה מן המתיר. מכן ואילך, הנהגו קטנים שיהו קורין אותה לרבים.

[ב, ט] מצות מגלה, מתחלתה ועד סופה. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: מ"איש יהודי" (אסתר ב, ה). רבי יוסה אומר: מ"אחר הדברים האלה" (שם ג, א). רבי שמעון בן לעזר אומר: מ"בלילה ההוא" (שם ו, א). אבל הכל מודים שמצותה לגמור עד סוף.

משנה ה

כל היום כָּשֶׁר

לְקַרְיַאת הַמְּגִלָּה, וְלְקַרְיַאת הַהֶלֶל,

וְלִתְפִילַת הַשׁוֹפָר, וְלִנְטִילַת הַלּוּלָב, וְלִתְפִילַת הַמּוֹסְפִין,

וְלַמּוֹסְפִין, וְלוֹדוּי הַפָּרִים, וְלוֹדוּי הַמַּעֲשֵׂר, וְלוֹדוּי יוֹם הַכַּפּוּרִים.

לְסַמֵּיכָה, לְשַׁחֲיטָה, לְתַנוּפָּה, לְהַגְשָׁה, לְקַמִּיצָה, וְלַהֲקַטְרָה,

לְמִלְיָקָה, וְלַקְבָּלָה, וְלַהֲנִיחָה,

וְלַהֲשַׁקֵּית סוּטָה, וְלַעֲרִיפַת הָעֵגְלָה, וְלַטְהַרַת הַמַּצְרָע.

משנה ו

כל הַלֵּילָה כָּשֶׁר

לְקַצִּירַת הָעֵמֶר, וְלַהֲקַטִּיר חֲלָבִים וְאַבְרִים.

זֶה הַכֶּלֶל: דָּבָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּיּוֹם, כָּשֶׁר כָּל הַיּוֹם.

וְדָבָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּלַּיְלָה, כָּשֶׁר כָּל הַלַּיְלָה.

[ב, י] כל יום הַגָּף אָסוּר בְּחֻדְשׁ.

כל יום הַשְּׂבִיעִי חַיֵּב בַּסֶּכֶה.

וְכָל יוֹם הַשְּׂבִיעִי כָּשֶׁר לְלוּלָב.

כל יום הַשְּׂמִינִי כָּשֶׁר לְמִילָה.

וְכָל הַלַּיְלָה כָּשֶׁר לְקַצִּירַת הָעֵמֶר,

וְלַהֲקַטִּיר חֲלָבִים וְאַבְרִים

זֶה הַכֶּלֶל:

כל שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּיּוֹם, כָּשֶׁר כָּל הַיּוֹם,

וְדָבָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּלַּיְלָה, כָּשֶׁר כָּל הַלַּיְלָה.

[ב, יא] וְאִין חַיֵּבִין עֲלֵיהֶן מִשָּׁם נוֹתֵר,

וְאִין מַחֲשָׁבָה פּוֹסְלַת בְּהֵן,

עַד שֶׁיַּעֲלֶה עֲמוּד הַשַּׁחַר.

פרק ג

משנה א

בני העיר שמכרו רחובה שלעיר, לוקחים בדמיו בית הכנסת;
 בית הכנסת, לוקחים תבה;
 תבה, לוקחים מטפחות; מטפחות, לוקחים ספרים; ספרים, לוקחים תורה.
 אבל אם מכרו תורה, לא יקחו ספרים; ספרים, לא יקחו מטפחות;
 מטפחות, לא יקחו תבה; תבה, לא יקחו בית הכנסת;
 בית הכנסת, לא יקחו את הרחוב.
 וכן במותריהם.

אין מוכרים את משלרבים ליחיד, מפני שמורידים אותו מקדשתו. דברי רבי מאיר.
 אמרו לו: אם כן, אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה!

[ב, יב] רבי מנחם בי רבי יוסה אומר:
 בני הכנסת לא יקחו את הרחבה.¹⁴
 אמר רבי יהודה:
 במי דברים אמורים?
 בזמן שלא התנו עמהן פרנסי אותה העיר,
 אבל אם התנו עמהן פרנסי אותה העיר,
 משגינן אותה לכל דבר שירצו.¹⁵

[ב, יג] העושה תבה ומטפחות לספר,
 עד שלא נשתמש בהן גבוה,
 רשי להשתמש בהן הדיוט,
 ומשגשגתמש בהן גבוה,
 [ב, יד] העושה מגורה ונר לבית הכנסת,
 עד שלא נשתקע שם הבעלים מהן,
 אין רשי לשנותן לדבר אחר;
 משגשגתקע שם הבעלים מהן,
 רשי לשנותן לדבר אחר.

14. הגר"א הגיה (על פי הבבלי כו ע"א): "בני העיר שמכרו רחובה של עיר לא יקחו בדמיו בית הכנסת. וחכמים אומרים אין בו משום קדושה".

15. הגר"א הוסיף כאן את האמור בבבלי כו ע"א: "אמר רבי יהודה: מעשה בבית הכנסת של טרסיים שהיה בירושלים שמכרוה לרבי אליעזר, ועשה בה כל צרכיו". וראו להלן הלכה יז.

[ב, 10] יחיד שפסק צדקה בעירו,
 נותנה לעניי עירו;
 בעיר אחרת, נותנה לעניי עיר אחרת.
 הפרנסין שפסקו צדקה בעירן,
 נותנה לעניי עירן;
 בעיר אחרת,
 נותנין אותה לעניי עיר אחרת.¹⁶
 הפוסק צדקה,
 עד שלא יכו בה הפרנסין,
 רשי לשנותה לדבר אחר;
 משזכו בה הפרנסין,
 אין רשי לשנותה לדבר אחר,
 אלא מדעתן.

[ב, 10] גוי שהקדיש קורה לבית הכנסת,
 וכתוב עליו "לשם", בודקין אותו:

אם אמר "לשם הקדש נדרתי",
 גונזין אותו,
 ואם אמר "לשום בית הכנסת נדרתי",
 גוררין מקום השם, וגונזין אותו,
 ומשתמשין במותר.¹⁷
 כלי גבוה,
 עד שלא נשתמש בהן גבוה,
 רשי לשתמש בהן הדיוט;
 משנשתמש בהן גבוה,
 אין רשי לשתמש בהן הדיוט.
 וכלים שנעשו מתחלתן להדיוט,
 אין עושין אותן לגבוה.
 אבנים וקורות שחצבן מתחלה לבית הכנסת,
 אין בונין אותן בהר הבית.
 אבני היכל ועזרות שנפגמו ונשגממו,
 אין להן פדיון וטעונין גניזה.

16. הגר"א הגיה במקום הרישא כפי הנוסח בבבלי כז ע"א: "בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה – נותנין, וכשהן באין מביאין אותה עמהן. ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה – תנתן לעניי אותה העיר".

17. ראו בבלי ערכין ו ע"א: "עובד כוכבים שהתנדב קורה ושם כתוב עליה, בודקין אותו – אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה, יגוד וישתמש במותר. ואם לאו – טעונה גניזה".

משנה ב

אין מוכרין בית הכנסת אלא על תני: אמתו שירצו, יחזירוהו. דברי רבי מאיר.
 וחכמים אומרים: מוכרין אותו ממכר עולם, חוץ מארבעה דברים:
 למרחץ, ולברסקי, לטבילה, ולבית המים.
 רבי יהודה אומר: מוכרין אותו לשם חצר, והלוקח, מה שירצה יעשה.

[ב, יז] אמר רבי יהודה:
 מעשה ברבי לעזר בי רבי צדוק,
 שלקח בית הכנסת שלא לכסנדריים שהיתה
 בירושלים,
 והיה עושה בה כל חפצו.
 לא אסרו אלא שלא יהא¹⁸ שם הראשון קרוי
 עליו.

משנה ג

ועוד אמר רבי יהודה:
 בית הכנסת שחרב,
 אין מספידים לתוכו, ואין מפשילים לתוכו חבלים, ואין פורסים לתוכו מצודות,
 ואין שוטחים על גגו פרות, ואין עושין אותו קפנדיא,
 שנאמר (ויקרא כו, לא): "והשמותי את מקדשיכם" – קדשתן אף כשיהו שוממים.
 עלו בו עשבים, לא יתלש, מפני עגמות נפש.

[ב, יח] בתי כנסיות,
 אין נוהגין בהן קלות ראש.
 לא יכנס בהן בחמה מפני החמה,
 ובצנה מפני הצנה, ובגשמים מפני הגשמים,
 ואין אוכלין בהן ואין שותין בהן,
 ואין יושנין בהן, ואין מטילין בהן,
 ואין נאותין בהן,
 אבל קורין ושונין ודורשין בהן.
 הספד שלרבים יספד בהן.
 אמר רבי יהודה:
 במי דברים אומרים? בישובן.
 אבל בחרבנות, מניחין אותן,
 ומגדלין בהן עשבים מפני עגמות נפש.

18. הגר"א הגיה תחת המילים "שלא יהא": "בזמן".

משנה ד

ראש חֲדָשׁ שֶׁלְאֵדָר שְׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, קוֹרִים בְּפִרְשַׁת שְׁקָלִים.
חַל לְהִיּוֹת בְּתוֹךְ שַׁבָּת, מְקַדְּמִים לְשַׁעֲבֵר, וּמְפַסְּקִים לְשַׁבָּת אַחֲרֶיהָ.

בְּשִׁנְיָהּ, "זְכוֹר". בְּשִׁלִּישִׁית, "פָּרָה אֲדָמָה". בְּרִבְעִית, "הַחֲדָשׁ הֵנָּה לָכֶם".
בְּחִמִּישִׁית, חוֹזְרִים לְסֻדְרָן.

בְּכָל מְפַסְּקִים:

בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים, בְּחִנְכָּה וּבְפוּרִים, בְּתַעֲנוּיֹת, וּבְמַעֲמֻדוֹת, וּבַיּוֹם הַכְּפוּרִים.

<p>[ג, א] ראש חֲדָשׁ אֲדָר שְׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, קוֹרִין פִּרְשַׁת שְׁקָלִים, וּמְפַטְרִין פִּרְשַׁת שְׁקָלִים שְׁבִיהוּיָדָע הַכֹּהֵן. אִי זֶה הִיא שַׁבָּת רֵאשׁוֹנָה? כָּל שְׂרָאשׁ חֲדָשׁ אֲדָר חַל לְהִיּוֹת בְּתוֹכָהּ, אֶפְלוּ בְּעָרְב׃ שַׁבָּת.</p>	<p>[ג, א] "וְזוֹרְקֵי עֲלֵיכֶם מֵיַם טְהוֹרִים, וְטִהַרְתֶּם". אִי זֶה הִיא שַׁבָּת שְׁלִישִׁית? כָּל שְׁסֻמוֹכָה לְפוּרִים מְאַחֲזִיוּ. [ג, ד] רִבְעִית, "הַחֲדָשׁ הֵנָּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים" (שְׁמוֹת יב, ב), וּמְפַטְרִין (יחזקאל מה, יח): "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֲדָשׁ". אִיזוֹ הִיא שַׁבָּת רִבְעִית? כָּל שְׂרָאשׁ חֲדָשׁ נִסָּן חַל לְהִיּוֹת בְּתוֹכָהּ, וְאֶפְלוּ בְּעָרְב׃ שַׁבָּת. הִיְתָה פִּרְשַׁת שְׁקָלִים סְמוּכָה לְאֲדָר, בֵּין מְלִפְנֵיהֶּ, בֵּין מְלִאחֲרֵיהֶּ, קוֹרִין אוֹתָהּ, וְחוֹזְרִין וְכוּפְלִין אוֹתָהּ. וְכֵן בְּשִׁנְיָהּ, וְכֵן בְּשִׁלִּישִׁית, וְכֵן בְּרִבְעִית, וְכֵן בְּחִנְכָּה, וְכֵן בְּפוּרִים.</p>
<p>[ג, ב] בְּשִׁנְיָהּ, "זְכוֹר". וּמְפַטְרִין (שְׁמ"א טו, ב): "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת, פִּקְדֵתִי אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּלְךָ לְיִשְׂרָאֵל". אִי זֶה הִיא שַׁבָּת שְׁנִיָּהּ? כָּל שְׁפוּרִים חַל לְהִיּוֹת בְּתוֹכָהּ, וְאֶפְלוּ בְּעָרְב׃ שַׁבָּת.</p>	<p>[ג, ג] בְּשִׁלִּישִׁית, "פָּרָה אֲדָמָה", וּמְפַטְרִין (יחזקאל לו, כה):</p>

משנה ה

בפסח קורים בפרשת מועדות שבתורת כהנים.

בעצרת, "שבועה שבועות" (דברים טז, ט).

בראש השנה, "בחדש השביעי באחד לחדש" (ויקרא כג, כד).

ביום הכפורים, "אחרי מות" (ויקרא טז, א).

ביום טוב הראשון שלחג,

קורים בפרשת מועדות שבתורת כהנים,

ושאר כל ימות החג, קורים בקרבנות החג.

[ג, ו] בראש שנה:

"דבר אל בני ישראל לאמר:

בחדש השביעי באחד לחדש

יהיה לכם שבתון" (ויקרא כג, כד),

ויש אומרים:

"וה' פקד את שנה" (בראשית כא, א).

[ג, ז] ביום הכפורים,

קורין "אחרי מות" (ויקרא טז, א),

ומפטירין: "ובעשור" (במדבר כט, ז)

שבחמש הפקודים.

[ג, ח] ביום טוב הראשון שלחג,

קורין (ויקרא כג, לד):

"דבר אל בני ישראל לאמר,²²

[ג, ה] שואלין הלכות הפסח בפסח,

והלכות עצרת בעצרת,

והלכות חג בחג.

בבית הועד,

שואלין בהלכות הפסח

קדם לפסח שלשים יום.

רבו שמעון בן גמליאל אומר:

שתי שבתות.

יום טוב הראשון שלפסח,

קורין בפרשת הגף שבתורת כהנים.²⁰

ושאר כל ימות הפסח,

מדלגין מענינות הפסח הکتובין בתורה.

בעצרת "שבועה שבועות" (דברים טז, ט),²¹

ויש אומרים:

"בחדש השלישי" (שמות יט, א).

20. הגר"א הגיה על פי הבבלי לא ע"א: "בפרשת המועדות, ומפטירין בפסח גלגל". ובהמשך (במקום הנוסח "מדלגין מענינות וכו'"): "מלקט וקורא מענינו של פסח. יום טוב האחרון של פסח קורין ויהי בשלח ומפטירין 'וידבר דוד'".

21. הגר"א הוסיף על פי הבבלי שם: "ומפטירין בחבוקוק".

22. הגר"א הגיה תחת שורה זאת על פי הבבלי שם: "בפרשת מועדות שבתורת כהנים, ושאר כל ימות החג בקרבנות החג".

בְּחֶמְשָׁה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה,
 חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לָהּ".
 בְּשִׁנֵּי (במדבר כט, יז ואילך) –
 "וּבַיּוֹם הַשְּׁנִי".
 בְּשִׁלְשִׁי: "וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי".

בְּרִבְעֵי: "וּבַיּוֹם הָרִבְעִי".
 בְּחֶמֶשֶׁי: "וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי".
 בְּשִׁשִּׁי: "וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי".
 בְּשִׁבְעֵי: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי".
 בְּשִׁמְנֵי: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי".²³

23. הגר"א הגיה על פי הבבלי שם: "יום טוב האחרון קורין 'כל הבכור', מצות וחוקים ובכור".

משנה ו

בַּחֲנֻכָּה, בְּנִשְׂאִיִּים. בְּפוּרִים, "וַיָּבֵא עִמְלֵק" (שמות יז, ח).
 בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים, "וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשִׁיכֶם" (במדבר כח, יא).
 בַּמַּעֲמֻדוֹת, בַּמַּעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. בַּתְּעֲנִיּוֹת, בְּרִכּוֹת וּקְלָלוֹת.
 אֵין מַפְסִיקִין בְּקְלָלוֹת, אֲלֵא אֶחָד קוֹרֵא אֶת כָּלָם.
 בְּשָׁנִי וּבַחֲמִישִׁי וּבַשַּׁבָּת בַּמְּנַחָה, קוֹרִים כְּסֻדְרָן,
 וְאֵינוֹ עוֹלָה לָהֶם מִן הַחֲשׁוֹבֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג, מד):
 "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מַעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל",
 מִצֻּוֹתָן שֶׁיְהִי קוֹרִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּזִמְנוֹ.

[ג, ו] מִמְּקוֹם שְׁפוֹסְקִין בַּשַּׁבָּת בַּשְּׁחָרִית,
 שֶׁם מִתְחִילִין בַּמְּנַחָה.
 בַּמְּנַחָה, מִשֶּׁם מִתְחִילִין בְּשָׁנִי.
 בְּשָׁנִי, מִשֶּׁם מִתְחִילִין בַּחֲמִישִׁי.
 בַּחֲמִישִׁי, מִשֶּׁם מִתְחִילִין לַשַּׁבָּת הַבֹּאֵה.²⁵
 רַבִּי יְהוֹנָתָן אוֹמֵר:
 מִקְּוֹם שְׁפוֹסְקִין בַּשַּׁבָּת בַּשְּׁחָרִית,
 מִשֶּׁם מִתְחִילִין לַשַּׁבָּת הַבֹּאֵה.²⁶

[ג, ו] בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁי שְׁלַחֲנֻכָּה,
 קוֹרִין (במדבר כח, יא):
 "וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשִׁיכֶם".
 בַּתְּשׁוּעָה כַּאֲב,²⁴
 אַחֲרֵים אוֹמְרִים (ויקרא כו, יד):
 "וְאֵם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי".

24. באור הגנוג גרס: "בתשעה באב: 'כי תוליד בנים', אחרים אומרים וכו'". ובבבלי לא ע"ב לא הזכירו קריאה זו בשם ברייתא, אלא שבמסקנת הסוגיה "אמר אביי האידנא נהוג עלמא למיקרי 'כי תוליד בנים', ומפטירין 'אסף אסיפם'".

25. הגר"א הוסיף על פי הבבלי לא ע"ב: "דברי רבי מאיר".

26. הגר"א הגיה על פי הבבלי שם: "שם קורין במנחה ובשני ובחמישי ולשבת".

פרק ד

משנה א

הקורא את המגלה – עומד, יושב.

קראה אחד, קראה שנים, יצאו.

מקום שנהגו לברך, יברך; ושלא לברך, לא יברך.

בשני ובחמישי ובשבת במנחה, קורין שלשה.

אין פוחתים מהן, ואין מוסיפים עליהן, ואין מפטירים בנביא.

הפוחת והחותם בתורה, מברך לפניה ולאחריה.

משנה ב [בכת"י קויפמן הרישא היא המשך המשנה הקודמת]

בראשי חדשים ובחלו שלמועד, קורים ארבעה.

אין פוחתים מהם ואין מוסיפין עליהם, ואין מפטירים בנביא.

הפוחת והחותם בתורה, מברך לפניה ולאחריה.

זה הכלל: כל שיש בו מוסף והוא אינו יום טוב, קורין ארבעה.

ביום טוב, חמשה. ביום הכפורים, ששה. בשבת, שבעה.

אין פוחתים מהן, אבל מוסיפים עליהם, ומפטירים בנביא.

הפוחת והחותם בתורה, מברך לפניה ולאחריה.

ג, [יא] ביום טוב, חמשה,

ביום הכפורים, ששה,

בשבת, שבעה.

ואם רצו להוסיף, אל יוסיפו.²⁷

דברי רבי ישמעאל.

רבי עקיבה אומר:

ביום טוב, חמשה,

וביום הכפורים, שבעה,

ובשבת ששה.

ואם רצו להוסיף, מוסיפין.

והכל עולין למגזן שבעה,

אפלו אשה, אפלו קטן.

אין מביאין את האשה לקרות לרבים.²⁸

27. הגר"א הגיה על פי הבבלי כג ע"א: "אין פוחתין מהן ואין מוסיפים עליהן". וכן להלן בדברי רבי עקיבא: "אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן".

28. הגר"א הגיה כפי הבבלי שם: "...ואפילו קטן ואפילו אשה, אבל אמרו חכמים: אשה לא תקרא בתורה, מפני כבוד הצבור".

[ג, יג] בית הכנסת של לעזות,
 אם יש להן מי שיקרא עברית,
 פותחין עברית וחותמין עברית.
 אם אין להן מי שיקרא אלא אחד,
 אין קורא אלא אחד.²⁹

[ג, יב] בית הכנסת
 שאין להם מי שיקרא אלא אחד,
 עומד וקורא ויושב,
 ועומד וקורא ויושב,
 עומד וקורא ויושב,
 אפלו שבעה פעמים.

29. הגר"א הגיה: "אם יש להם אחר, מי שיקרא הוא קורא".

משנה ג

אין פורסים את שמע, ואין עוברים לפני התבה, ואין נושאים כפיהם,
ואין קורין בתורה, ואין מפטירים בנביא,
ואין עושין מעמד ומושב, ואין אומרים ברכת אבלים וחתנים,
ואין מזמנים על המזון בשם, פחות מעשרה.
ובקרקעות, תשעה וכהן. ואדם, פיוצא בהן.

[ג, יד] אין עושין מעמד ומושב
פחות מעשרה,
ואין מעמד ומושב פחות משבעה פעמים,
ואין אומר ברכת אבלים פחות מעשרה,
ואין אבלים מן המנין.
אין אומר ברכת חתנים פחות מעשרה,
והתנים מן המנין.
אומר ברכת חתנים,
בין בסעודת ארוסין,
בין בסעודת נשואין,
בין בחל, בין בשבת.
רבי יהודה אומר:
אם באו פנים חדשות,
אומר ברכת חתנים,
ואם לאו,
אין אומר ברכת חתנים.

אמר רבי לעזר בי רבי צדוק:
כך היו חבורות שבירושלים נוהגין,
אלו לבית המשטה, ואלו לבית האבל,
אלו לסעודת ארוסין, ואלו לסעודת נשואין,
אלו לשבוע הבן, ואלו ללקוט עצמות.
שבוע הבן ולקוט עצמות –
שבוע הבן קודם ללקוט עצמות.
בית המשטה ובית האבל –
בית המשטה קודם לבית האבל.
רבי ישמעאל היה מקדים בית האבל לכלם,
שנאמר (קהלת ז, ב):
"טוב ללכת אל בית אבל
מלכת אל בית משטה,
באשר הוא סוף כל האדם,
והחי יתן אל לבו".

[ג, יז] רבי מאיר אמר משם רבי עקיבה:
מה תלמד לומר "והחי יתן אל לבו"?
עביד, דיעבדון לך!
לוי, דיליון לך!
ספיד, דיספדונך!
קבר, דיקברונך!³⁰

[ג, יח] אימתי מסיאין על החדש?
לאור עבורו.
פיצד?
חל להיות ערב שבת ושבת,
מסיעין עליו למוצאי שבת.

30. ראו הנוסח בבבלי מועד קטן כח ע"ב: "היה רבי מאיר אומר: 'טוב ללכת אל בית אבל וגו' עד 'והחי יתן אל לבו' דברים של מיתה; דיספד – יספדוניה, דיקבר – יקברוניה, דיטען – יטענוניה, דידל – ידלוניה".

משנה ד

הקורא בתורה לא יפחת משלשה פסוקים.
 לא יקרא לתרגמן יותר מפסוק אחד, ובנביא שלשה.
 אם היו שלשתם שלוש פרשיות, קורים אחד אחד.
 מדלגים בנביא ואין מדלגים בתורה.
 ועד כמה הוא מדלג? עד כדי שלא יפסיק התרגמן.

<p>אין משירין בסוף הספר אלא כדי שיקראו שבעה. שיר כדי שיקראו שבעה, וקראו אותה ששה, וקראו עוד שבעה בחמש אחר. אין משירין בסוף התורה אלא כדי שיקראו שבעה. שיר כדי שיקראו שבעה וקראו אותה ששה, חוזר לתחלת הענין, וקורין אותה שבעה.</p> <p>ג, יט] מדלגין בנביא, ואין מדלגין בתורה. ואין מדלגין מנביא לנביא. ובנביא שלשנים עשר מדלגין, ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לראשו.</p> <p>ג, כ] נותגין תורה על גבי תורה, וקמשינ על גבי קמשינ. תורה וקמשינ על גבי נביאים, אבל לא נביאים על גבי תורה וקמשינ. מכרכין תורה במטפחות תורה,</p>	<p>ג, יז] אין קורין בתורה פחות משלשה פסוקים בכרך אחד. אם היתה פרשה שלארבעה, שלחמשה, הרי זה קורא את כלה. היתה פרשה שלחמשה, וקרא שלשה והניח את השנים, העומד אחריו לקרות קורא אותן שנים, ועוד שלשה בפרשה אחרת. אם היתה פרשה שלארבעה ושלחמשה, הרי זה קורא את כלה.</p> <p>ג, יח] אין מפטירין בנביא יתר משלשה פסוקים בכרך אחד. אם היתה פרשה שלארבעה ושלחמשה, הרי זה קורא את כלה. המקצר, הרי זה משבח. ואם היתה פרשה קטנה, כגון ישעיה נב, א:) "כי כה אמר ה': חנם נמפרתם, ולא בכסף תגאלו", קורא אותה בפני עצמה.³¹</p>
---	---

31. הגר"א הגיה קטע זה על פי הנוסח בבבלי כד ע"א: "ואם היו שלשתן שלש פרשיות – כגון 'כה אמר ה' חנם נמפרתם', 'כי כה אמר ה' אלהים מצרים ירד עמי בראשונה', 'ועתה מה לי פה נאם ה' – קורא אחד אחד'".

אָחד קורא בְּנִבְיָא וְאָחד מִתְּרַגְּמִים.
 אָחד קורא וּשְׁנַיִם מִתְּרַגְּמִין,
 אָבֵל לֹא שְׁנַיִם קורִין וְאָחד מִתְּרַגְּמִים,
 וְלֹא שְׁנַיִם קורִין וּשְׁנַיִם מִתְּרַגְּמִין.
 אָחד קורא בְּמַגְלָה וְאָחד מִתְּרַגְּמִים.
 אָחד קורא וּשְׁנַיִם מִתְּרַגְּמִין,
 שְׁנַיִם קורִין וְאָחד מִתְּרַגְּמִים,
 שְׁנַיִם קורִין וּשְׁנַיִם מִתְּרַגְּמִין.

וְחֻמְשֵׁין בְּמִטְפָּחוֹת חֻמְשֵׁין.
 תּוֹרָה וְחֻמְשֵׁין בְּמִטְפָּחוֹת נְבִיאִים,
 אָבֵל לֹא נְבִיאִין בְּמִטְפָּחוֹת תּוֹרָה וְחֻמְשֵׁין.³²
 אָחד קורא בְּתוֹרָה וְאָחד מִתְּרַגְּמִים.
 לֹא יְהֵא אָחד קורא וּשְׁנַיִם מִתְּרַגְּמִין,
 וְלֹא שְׁנַיִם קורִין וְאָחד מִתְּרַגְּמִים,
 וְלֹא שְׁנַיִם קורִין וּשְׁנַיִם מִתְּרַגְּמִין.

32. הגר"א הגיה כל הלכה זאת על פי הנוסח שבבבלי כז ע"א ובירושלמי פ"ג ה"א, כך: "גוללין ספר תורה במטפחות חומשין, וחומשין במטפחות נביאים וכתובים, אבל לא נביאים וכתובים במטפחות חומשין, ולא חומשין במטפחות ספר תורה. מניחין ספר תורה על גבי תורה, ותורה על גבי חומשין, וחומשין על גבי נביאים וכתובים, אבל לא נביאים וכתובים על גבי חומשין, ולא חומשין על גבי תורה".

משנה ה

המפטר בנביא,

הוא פורס את שמע, והוא עובר לפני התבה, והוא נושא את כפיו.
ואם היה קטן, אביו או רבו עוברים על ידיו.

משנה ו

קטן קורא בתורה ומתרגם,

אבל אינו פורס את שמע, ואינו עובר לפני התבה, ואינו נושא את כפיו.
פוחח פורס את שמע ומתרגם,
אבל אינו קורא בתורה, ואינו עובר לפני התבה, ואינו נושא את כפיו.
סומא פורס את שמע ומתרגם.
רבי יהודה אומר: כל שלא ראה מאורות מימיו, לא יפרס את שמע.

[ג, כא] קטן מתרגם על ידי גדול,
אבל אין כבודו שיתרגם גדול על ידי קטן,
שנאמר (שמות ז, א):

”ואהרן אחיך יהיה נביאך”.

חזן הכנסת לא יקרא

עד שיאמרו לו אחרים,

וכן ראש בית הכנסת,

לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים,

שאין אדם מבזבז בידיו לעצמו.

חזן הכנסת העומד לקרות,

אחד עומד ומחזן לו עד שעה שיקרא.

כיצד?

היו זקנים יושבין,

פניהם כלפי העם ואחוריהן כלפי קדש.

כשמניחין את התבה,

פניה כלפי העם ואחוריה כלפי קדש.

לשהכהנים נושאים בפיהן,

פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי קדש.

חזן הכנסת, פניו כלפי קדש,
וכל העם, פניהם כלפי קדש,
שנאמר (ויקרא ח, ד):

”ותקהל העדה אל פתח אהל מועד”.

[ג, כב] אין פותחין פתחי בתי כנסיות

אלא למזרח,

שכן מצינו בהיכל, שהיה פתוח למזרח,

שנאמר (במדבר ג, לה):

”והחנים לפני המשכן קדמה,

לפני אהל מועד מזרחה”.

[ג, כג] אין בונים אותן אלא בגבוה שבועיר,

שנאמר (משלי א, כא):

”בראש המיות תקרא”.

[ג, כד] אי זו היא קימה שאמרה תורה

”מפני שיבה תקום” (ויקרא יט, לב)?

אָבַל מִן הַצּוֹפִין וְלַחוּץ, אֵין צָרִיךְ.

עומד מפניו,

שׁוֹאֵל וּמְשִׁיב בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת.

אֵי זֶהוּ הַדְּרוֹן שְׁאִמְרָה תוֹרָה

"וְהִדְרַת פְּנֵי זָקֵן" (שם)?

לֹא עוֹמֵד בְּמִקְוֹמוֹ, וְלֹא מְדַבֵּר בְּמִקְוֹמוֹ,

וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרוֹ,

נֹהֵג בּוֹ מוֹרָא וְיִרְאָה,

מִשָּׂא וּמִתֵּן, בְּכַנִּיסָה וּבִיצִיאָה,

וְהוּנָה קוֹדְמִין לְכָל אָדָם,

שְׁנֵאמַר (שמות יח, כה):

"וַיִּתֵּן אֹתָם רְאִשִׁים עַל הָעָם".

ג, [כה] הַיּוֹצֵא לְמַלְחַמַת הַרְשׁוּת,

חוֹפֵר וַיּוֹשֵׁב, חוֹפֵר וּמְכַסֶּה,

שְׁנֵאמַר (דברים כג, יד):

"וְחִפְרָתָהּ בָּהּ, וְשִׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת צִאתָךְ".

ג, [כז] הַפּוֹרֵס עַל שְׁמֵעַ,

וְהַמְּבַרֵךְ עַל הַפְּרוֹת, וְעַל הַמְּצוּוֹת,

הָרִי זֶה לֹא יַעֲנֶה אַחַר עֲצֻמוֹ 'אֲמֵן'.

אִם עָנָה, הָרִי זֶה דָּרָךְ בּוֹרוֹת.

אֵין עוֹנֵין 'אֲמֵן' לֹא יִתּוּמָה,

וְלֹא קְטוּפָה.

בֶּן עֲזִי אוֹמֵר:

הַעוֹנֶה אֲמֵן יִתּוּמָה, יִהְיֶה בְּנֵיו יִתּוּמִים;

קְטוּפָה, יִתְקַטְפוּ חַיָּיו;

אַרְכָּה, יֵאָרִיךְ יָמִים וְשָׁנִים.

פּוֹחֵחַ פּוֹרֵס עַל שְׁמֵעַ וּמִתְרַגֵּם.

רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

יְהִי זֶהִיר בְּעֲצֻמוֹ שְׁלֵא יִתְגַּלֶּה.

ג, [כו] הַמְּסַךְ אֶת רַגְלָיו,

פְּנֵיו כְּלִפֵּי הָעָם.

הַמְּטִיל אֶת הַמַּיִם,

אַחוֹרָיו כְּלִפֵּי קֹדֶשׁ.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי:

בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?

מִן הַצּוֹפִין וְלִפְנֵים,

ג, [כח] סוֹמֵא פּוֹרֵס עַל שְׁמֵעַ וּמִתְרַגֵּם.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:

כָּל שְׁלֵא רָאָה מְאֻרוֹת מִמֵּיו,

לֹא יִפְרֹס עַל "שְׁמֵעַ".

אָמְרוּ לוֹ:

הַרְבֵּה דְרָשׁוּ בְּמִרְכָּבָה,

וְלֹא רָאוּ אוֹתָהּ מְעוּלָם.

משנה ז

כהן שֵׁשׁ בְּיָדוֹ מוֹמִים, לֹא יֵשֵׂא אֶת כַּפָּיו.
 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִף מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת אֶסְטָס,
 לֹא יֵשֵׂא אֶת כַּפָּיו, מִפְּנֵי שֶׁהָעַם מְסַתְּכָלִים בּוֹ.

משנה ח

הַאוֹמֵר: "אֵינִי עוֹבֵר לִפְנֵי הַתְּבָה בְּצְבוּעִים", אִף בְּלִבָּנִים לֹא יַעֲבֹר;
 "בְּסַנְדֵּל אֵינִי עוֹבֵר", אִף יַחַף לֹא יַעֲבֹר.
 הַעוֹשֶׂה תַּפְלָתוֹ עֵגְלָה, סַכְנָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהּ מִצְוָה.
 נִתְּנָה עַל מִצְחוֹ אוֹ עַל פִּסְ יָדוֹ, הֲרִי זֶה דֶּרֶךְ הַמֵּינוֹת.
 צָפָה זָהָב, וְנִתְּנָה עַל בֵּית יָד שֶׁלְּנֹקְלוֹ, הֲרִי זֶה דֶּרֶךְ הַחִיצוֹנִים.

משנה ט

הַאוֹמֵר: "יְבָרְכוּךָ טוֹבִים!", הֲרִי זֶה דֶּרֶךְ הַמֵּינוֹת;
 "עַל קֶן צְפוֹר יִגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ!", "וְעַל טוֹב יִזְכֹּר שְׁמֶךָ!", "מוֹדִים מוֹדִים",
 מִשְׁתַּקִּים אוֹתוֹ.
 הַמְכַנֶּה בְּעֲרִיּוֹת, מִשְׁתַּקִּים אוֹתוֹ.
 הַאוֹמֵר: "וּמְזַרְעֶךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמַלְךְךָ" (ויקרא יח, כא) –
 "מִן זֶרַעֲךָ לֹא תִתֵּן לְמַעֲבָרָא בְּאַרְמִיתָא",
 מִשְׁתַּקִּים אוֹתוֹ בְּנוֹיְפָה.

ויעבר לפני התבה, וישא את כפיו.	ג, כט] כהן שֵׁשׁ בו מום
התולה מזונתו בתוך פתחו,	בפניו, בידיו וברגליו,
סכנה ואין בה מצוה;	הרי זה לא ישא את כפיו,
נתנה במקל ותלאה אחר הדלת,	שהעם מסתכלין בו.
סכנה ואין בה מצוה.	ואם היה חבר עיר, הרי זה מתר.
שלבית מולכו היו עושין כן בפנדקאות.	ג, ל] הרי שהיה עוטה במעפרת ובפלדוס ³³
	אין כבוד שיקרא ויתרגם,

משנה י

מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם.

מעשה תמר נקרא ומתרגם.

מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם, והשני נקרא ולא מתרגם.

ברכת פהנים, ומעשה דוד ואמנון, לא נקרים ולא מתרגמים.

אין מפטירים במרכבה.

רבי יהודה מתיר.

רבי אליעזר אומר: אין מפטירין ב"הודע את ירושלים" (יחזקאל טז, ב).

חסל מגילה

[ג, לא] יש נקראין ומתרגמין,	[ג, לג] מעשה פילגש בגבעה נקרא ומתרגם.
נקראין ולא מתרגמין,	
לא נקראין ולא מתרגמין.	[ג, לד] "הודע את ירושלים" נקרא ומתרגם.
מעשה בראשית נקרא ומתרגם.	ומעשה באחד שהיה קורא לפני רבי ליעזר
מעשה לוט ושתי בנותיו נקרא ומתרגם.	"הודע את ירושלים",
מעשה יהודה ותמר נקרא ומתרגם.	אמר לו: "צא והודע תועבותיה שלאמך!".
מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם.	המרכבה, קורין אותה לרבים.
הקללות שבתורה נקראין ומתרגמין.	
לא יהא אחד מתחיל ואחד גומר,	[ג, לה] מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם.
אלא המתחיל הוא גומר את כלן.	ומעשה ברבי חנינה בן גמליאל,
אזהרות וענשין שבתורה נקראין ומתרגמין.	שהיה קורא בכבול (בראשית לה, כב):
	"וילך ראובן, וישכב את בלהה פילגש אביו,
[ג, לב] מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם.	וישמע ישראל, ויהיו בני יעקב שנים עשר".
מעשה אבשלום בפילגשי אביו	ואמר למתרגם:
נקרא ומתרגם.	"אל תתרגם אלא אחרון!" ³⁴

34. הגר"א הגיה על פי הבבלי כה ע"ב: "ומעשה ברבי חנינה בן גמליאל שהלך לכבול, והיה קורא חזון (בבבלי: חזון הכנסת) וילך ראובן [...] ואמר לו למתורגמן (או: למתרגם) 'אל תתרגם אלא אחרון'. ושיבחוהו חכמים".

[ג, לו] מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם. אלו הן מעשה עגל השני: מ"ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה?" (שמות לב, כא) עד "וירא משה את העם כי פרע הוא" (שם פסוק כה), ועוד כתוב אחר (שם פסוק לה): "ויגף ה' את העם, על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן".

[ג, לז] מכן אמר רבי שמעון בן לעזר: אין אדם רשי להשיב על הקלקלה, שמתשובה שהשיבו אהרן למשה פרשו המינין.³⁵

[ג, לח] מעשה דוד ובת שבע לא נקרא ולא מתרגם. והסופר מלמד כדרכו.

[ג, לט] כל המקראות הכתובות לגני, קורין אותן לשבח, כגון (דברים כה, ל): "אשה תארש ואיש אחר ישגלנה", כל מקום שכתוב "ישגלנה", קורין אותה "ישכבנה".

[ג, מ] כגון (דברים כח, כז): "בשחין מצרים ובעפלים", כל מקום שכתוב "בעפלים", קורין אותן "בטחרים". וכגון:

"ורבע הקב חריינים [דביינים] בחמשה כסף" (מל"ב ו, כה). "לאכל את חריהם [צואתם], ולשתות את שניהם [מימי רגליהם] עמכם" (שם יח, כז).

"וישמהו למחראות [למוצאות] עד היום" (שם י, כז). רבי יהושע בן קרחה אומר: "וישמהו למחראות", קורין אותו ככתובו, מפני שהוא גנאה שלעבודה זרה.

[ג, מא] כתב הנכתב ליחיד, אין מכנין אותו לרבים, לרבים, אין מכנין אותו ליחיד. רבי יהודה אומר: המתרגם פסוק בצורתו, הרי זה בדי, והמוסיף, הרי זה מגדף. תרגמן העומד לפני חכם, אינו רשי לא לפחות, ולא להוסיף, ולא לשנות, אלא אם היה אביו או רבו.

סליק תוספתא ממסכת מגילה

35. בבבלי כה ע"ב הנוסח הוא: "לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו, שמתוך תשובה שהשיבו אהרן למשה פקרו המערערים, שנאמר 'ואשלכהו באש ויצא העגל הזה'". והגר"א הגיה בסיום כאן: "פקרו האפיקורסים", וכן הוא בילקוט שמעוני כי תשא רמז שצג. והוסיף: "ברכת כהנים נקראין ולא מתרגמין, מעשה דוד ואמנון נקרא ולא מתרגם". והוא כפי נוסח המשנה שבבבלי (כה ע"א), ושלא כנוסח במשניות שלפינו ושבירושלמי.

מוקדש לעילוי נשמת
יהודה מאיר ברוקנר
ט' אדר א' תשנ"ה - כ"ח מנחם אב תשס"ז